

Ελλάδα και Πορτογαλία: βίοι (μη) παράλληλοι

Ιωάννης Μεταξάς¹

Όπως είναι γνωστό, η Ελλάδα και η Πορτογαλία είναι δυο χώρες που ευρίσκονται στη νότια Ευρώπη, στο ανατολικό και στο δυτικό άκρο της αντιστοιχώς. Η μεγάλη γεωγραφική τους απόσταση είχε ως εύλογο αποτέλεσμα την εντελώς διαφορετική τους ιστορική διαδρομή. Παρά ταύτα, κάποιες φορές η ιστορία τους συμπορεύτηκε, γεγονός ελάχιστα γνωστό στους δυο λαούς. Ο Οδυσσεύς θρυλείται ότι ήταν ο κήτωρ της Λισαβώνας και πρόσφατα η Τράπεζα της Πορτογαλίας κυκλοφόρησε αναμνηστικό πεντάευρο νόμισμα με την απεικόνιση του ομηρικού μας ήρωα. Η πορτογαλική γλώσσα, καίτοι λατινογενής, είναι γεμάτη από ελληνικές λέξεις. Οι επαναστατημένοι Έλληνες απευθύνθηκαν το πρώτον στον πορτογαλικό βασιλικό οίκο για την επιλογή μέλους του που θα καθίστατο ηγεμόνας της Ελλάδος. Η αποτυχία αυτής της προσπάθειας ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησαν στην επιλογή του Ιωάννη Καποδίστρια ως Κυβερνήτη του τότε αναδυόμενου ελληνικού κράτους. Ο συνταγματάρχης και αργότερα στρατηγός Antonio de Almeida ήταν ο μοναδικός Πορτογάλος φιλέλληνας που συμμετείχε στην ύστερη περίοδο της Επανάστασης. Πολέμησε υπό τις διαταγές του Κολοκοτρώνη, του Καραϊσκάκη και του Φαβιέρου, ενώ δίκαια θεωρείται ως συνιδρυτής του ιππικού του νεωτέρου ελληνικού στρατού. Πέτυχε και ως φρούραρχος του Ναυπλίου να συλλάβει τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, τον ένα από τους δυο δολοφόνους του Καποδίστρια. Οι απόγονοι του Almeida ζουν πάντα στην χώρα μας.

Όμως, από το τέλος του Β Παγκόσμιου Πολέμου, οι ιστορίες των δυο κρατών άρχισαν να συμπορεύονται στενότερα. Η Ελλάδα, ως ιδρυτικό κράτος των Ηνωμένων Εθνών, υποδέχθηκε την Πορτογαλία το 1955, όταν η τελευταία κατέστη μέλος του κορυφαίου αυτού διεθνούς οργανισμού. Η Πορτογαλία, ως ιδρυτικό κράτος του ΝΑΤΟ, υποδέχθηκε την Ελλάδα το 1952, όταν η χώρα μας κατέστη μέλος της Συμμαχίας. Κατέστησαν δηλαδή οι δυο χώρες σύμμαχες. Το 1974 τερματίστηκαν συγχρόνως υπό οδυνηρές συνθήκες τα δικτατορικά τους καθεστώτα, πρώτα στην Πορτογαλία και μετά στην Ελλάδα. Επίσης, η Ελλάδα υποδέχθηκε την προσχώρηση της Πορτογαλίας το 1986 στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες, δηλαδή στη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ολοένα και στενότερη συνεργασία των δυο χωρών στο ΝΑΤΟ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε μια ισχυρή σχέση κοινών συμφερόντων και επιδιώξεων που κανένας σημερινός πολιτικός η ιστορικός δεν μπορεί να αγνοήσει.

Το 1998 η Πορτογαλία οργάνωσε την παγκόσμια έκθεση Expo 98, ενώ το 2004 οργάνωσε το ευρωπαϊκό κύπελλο ποδοσφαίρου. Μια νέα πόλη χτίστηκε στις παρυφές της Λισαβώνας, ένα μεγάλο δίκτυο αυτοκινητοδρόμων απλώθηκε σε όλη τη χώρα, ενώ κάποια γήπεδα ποδοσφαίρου χτίστηκαν και κάποια αλλά ανακαινίστηκαν εκ βάθρων.

---

¹ Ο πρόεδρος ε. τ. Ιωάννης Μεταξάς διετέλεσε πρόεδρος της Ελλάδος στη Λισαβώνα κατά το διάστημα 2019-2022.

Το 2004 ήταν και ο χρόνος που η Ελλάδα οργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ο καθένας ενήλικος τότε Έλληνας γνωρίζει τι σήμαινε αυτό για την εθνική μας οικονομία.

Από τότε ξεκίνησε σιγά - σιγά η καθοδική διαδρομή των οικονομιών των δυο χωρών που τις οδήγησε στα μνημόνια. Μετά από ένα δύσκολο 2009, η Ελλάδα δοκίμασε την εξοντωτική εμπειρία τριών μνημονίων, από το 2010 έως το 2018. Η Πορτογαλία εφάρμοσε μόνο ένα μνημόνιο, από το 2011 έως το 2014.

Και οι δυο χώρες είδαν την ανάπτυξη του τουριστικού τους τομέα ως την άμεση απάντηση στην ανάγκη για περισσότερα δημόσια και ιδιωτικά έσοδα. Συγχρόνως, όμως, οι δυο κοινωνίες δοκιμάστηκαν και δοκιμάζονται σοβαρά με παραπλήσιους τρόπους, ενώ οι περισσότεροι κοινωνικοί τους δείκτες κινήθηκαν και κινούνται με τους ίδιους περίπου ρυθμούς. Η μόνη διαφορά ήταν ότι η Πορτογαλία είχε ένα αρκετά μικρότερο δημόσιο χρέος σε σχέση με το ελληνικό. Είναι δε άξιο μνείας ότι και οι δυο χώρες καταβάλλουν τα τελευταία χρόνια ουσιώδεις προσπάθειες για την περαιτέρω μείωση του χρέους τους ως ποσοστού επί του ΑΕΠ τους.

Εξάλλου, είναι εμφανής στα πορτογαλικά ΜΜΕ η ανησυχία ότι οι πρώην ανατολικές χώρες υποσκελίζουν σιγά – σιγά τις οικονομικές επιδόσεις της Πορτογαλίας, ενώ το ενδεχόμενο προσχώρησης φτωχότερων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση επιτείνει την αβεβαιότητα για το κατά πόσο η Πορτογαλία θα συνεχίσει στο μέλλον να είναι αποδέκτρια ευρωπαϊκών κονδυλίων. Είναι επίσης προφανές ότι η εν γένει βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων της χώρας δεν μεταφράζεται σε ισόρροπη άνοδο της ευμάρειας μεγάλου μέρους του πληθυσμού, με αποτέλεσμα τη μετανάστευση πολλών νέων Πορτογάλων και την επιδείνωση του δημογραφικού προβλήματος, έστω και αν οι γεννήσεις των παιδιών των οικονομικών μεταναστών ισορροπούν προς το παρόν τις στατιστικές.

Με γνώμονα αυτό το σκηνικό και γνωρίζοντας ότι οι επιπτώσεις της μνημονιακής περιόδου δεν μπορούν να διαγραφούν βραχυπρόθεσμα, οι πορτογαλικές κυβερνήσεις κατά τα τελευταία δέκα χρόνια κινήθηκαν στο ακόλουθο πλαίσιο:

1. Η χώρα έχει ένα ηπειρωτικό τμήμα με μια μεγάλη ΑΟΖ, καθώς και τα νησιώτικα συγκροτήματα της Μαδέρας και των Αζορών, το καθένα με χωριστή ΑΟΖ. Η ανάπτυξη της γαλάζιας οικονομίας αποτελεί εθνική προτεραιότητα, έστω και αν αυτή ευρίσκεται σε αρχικό στάδιο.
2. Ο πρωτογενής τομέας αποτελείται από μια όχι ευκαταφρόνητη γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία, με πρόσθετο στοιχείο την δασική εκμετάλλευση για παραγωγή χαρτιού και φελλού. Συμβάλλει στην βιοποικιλότητα και έχει αρκετές προοπτικές ανάπτυξης, εφόσον γίνει αντιληπτό ότι δεν μπορούν όλα να αποφασίζονται στις Βρυξέλλες, αλλά υπάρχουν πάντα περιθώρια εθνικών αναπτυξιακών αποφάσεων.

3. Η παντός είδους βιομηχανία, συμπεριλαμβανομένης και της αμυντικής, είναι περισσότερο ανεπτυγμένη από ότι στην Ελλάδα. Οι ΑΠΕ αυξάνονται διαρκώς και έτσι εξασφαλίζεται λογικό ενεργειακό κόστος για την βιομηχανία. Επίσης, αποδίδεται μεγάλη σημασία στους τομείς έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας.
4. Στον τριτογενή τομέα, ο τουρισμός δεν στηρίζεται μόνο στην θερινή περίοδο αλλά και στις τουριστικές επισκέψεις των μεγάλων πόλεων όλο το χρόνο. Επίσης, το τραπεζικό σύστημα - το οποίο απειλήθηκε με κατάρρευση κατά τη μνημονιακή περίοδο - έχει ορθοποδήσει και καταστεί κερδοφόρο. Τέλος είναι ενδιαφέρον ότι η ανώτατη εκπαίδευση, δημόσια και ιδιωτική, σημειώνει αρκετές και ποιοτικές προόδους.

Είναι άραγε όλα ρόδινα στην Πορτογαλία; Φοβούμαι πως όχι. Η φτώχεια μεγάλου μέρους του πληθυσμού, το δημογραφικό πρόβλημα και η δυσκολία εξεύρεσης στέγης για τους φοιτητές και τα νέα ζευγάρια αναδεικνύονται σε σοβαρά προβλήματα και απειλούν την κοινωνική συνοχή του πορτογαλικού λαού. Τα προβλήματα του Εθνικού Συστήματος Υγείας απασχολούν καθημερινά τα ΜΜΕ. Υπάρχει επίσης μεγάλη δυσφορία για την αργή απονομή δικαιοσύνης, αλλά και ευρύτατα διαδεδομένη αίσθηση ότι υποκρύπτεται διαφθορά σε πολλά επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας.

Σας θυμίζουν τίποτα αυτά; Μήπως σκέπτεστε ότι είναι αντίστοιχα με την ελληνική καθημερινότητα; Φοβούμαι ότι η απάντηση είναι καταφατική, αν και πιστεύω ότι η καθεμία χώρα έχει κάποια πλεονεκτήματα σε σχέση με την άλλη και είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποφανθεί ο καλόπιστος τρίτος παρατηρητής ποια είναι η καλύτερη χώρα από τις δυο και ποια είναι η λιγότερο καλή.

Με ανάλογα πληθυσμιακά και οικονομικά μεγέθη, οι δυο χώρες πρέπει να δουν μπροστά και να εντείνουν την συνεργασία τους, ανταλλάσσοντας και τις εμπειρίες τους από το πρόσφατο παρελθόν. Τα δυο ιστορικά μας έθνη πρέπει να επιβιώσουν σε ένα όλο και πιο ανταγωνιστικό διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον. Η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που μας κληροδότησαν οι μνημονιακές μας περιόδους χρειάζεται ακόμα αρκετά χρόνια. Σε αυτό το πλαίσιο, το επίτευγμα της Πορτογαλίας να αναπτύξει και διατηρήσει ένα άξιο λόγω βιομηχανικό τομέα, συμπεριλαμβανομένης της αμυντικής βιομηχανίας και μια εντεινόμενη δραστηριότητα στους τομείς των ΑΠΕ, της έρευνας, της καινοτομίας και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών πρέπει να αποτελέσει ένα ουσιώδες παράδειγμα για την Ελλάδα. Ας το μελετήσουμε, ας το αντιγράψουμε και ας το προσαρμόσουμε στην ελληνική πραγματικότητα. Και ας δώσουμε μεγαλύτερη προσοχή σε ορισμένους λίγο ξεχασμένους τομείς της λεγόμενης πραγματικής οικονομίας, ήτοι τον ναυπηγικό και ναυπηγοεπισκευαστικό τομέα, όπως και την αμυντική βιομηχανία.

Ένας άλλος σημαντικός για την Πορτογαλία τομέας είναι ο αλιευτικός. Παρά το ότι οι σχετικές συνθήκες στις δυο χώρες είναι διαφορετικές, η Ελλάδα επιβάλλεται να εφαρμόσει πλήρως το ευρωπαϊκό κεκτημένο στις θάλασσες υπό την δικαιοδοσία της, υπό την έννοια ότι ουδείς αλιείας θα αλιεύει χωρίς να έχει σχετικό δικαίωμα. Τα

αλιευτικά μας αποθέματα πρέπει να αναπληρωθούν. Στο εν λόγω πλαίσιο, είναι μονόδρομος και εθνικό καθήκον η στενή συνεργασία μεταξύ του αρμόδιου Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και της Ελληνικής Ακτοφυλακής.

Τέλος, η χώρα μας πρέπει να λάβει υπόψη της ότι κατά τα τελευταία χρόνια η Πορτογαλία κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για να περιορίσει το δημόσιο της χρέος. Οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης το έχουν ήδη καταγράψει με θετικά πρόσημα. Παρά το ότι ανάλογες προσπάθειες καταβάλλονται και εκ μέρους των ελληνικών κυβερνήσεων, το γιγάντιο ύψος του χρέους μας δεν επιτρέπει αισιοδοξία ότι αυτό θα υποχωρήσει σχετικά σύντομα σε λογικά επίπεδα. Ούτε είναι δυνατό να καταδικασθούν εφεξής όλοι οι Έλληνες σε δεκαετή η εικοσαετή πενιά, η υπερφορολόγηση, η νέα μνημόνια, ενώ θα αυξάνεται διαρκώς το χάσμα μεταξύ της οικονομίας μας και των υπολοίπων οικονομιών των ευρωπαϊκών χωρών. Κατά συνέπεια, η ταχύτερη δυνατή αξιοποίηση των υδρογονανθράκων μας - πετρελαίου και φυσικού αερίου- επιβάλλεται από τις περιστάσεις, ώστε να συνεχιστεί άνετα η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους και να καταπολεμηθεί επιτυχώς η κάθε είδους φτώχεια που μαστίζει τον μισό τουλάχιστον πληθυσμό της πατρίδας μας. Τούτο ουδόλως σημαίνει την εγκατάλειψη η υποβιβασμό της προτεραιότητας για την ανάπτυξη των ΑΠΕ και την σταδιακή απανθρακοποίηση της οικονομίας μας. Και οι δυο στόχοι μπορούν να προωθηθούν συγχρόνως και ισομερώς από ένα ισχυρό Υπουργείο Ενέργειας, ώστε και η βιομηχανία μας να αναπτυχθεί με λογικό ενεργειακό κόστος. Δεν πρέπει, δε, να μας διαφεύγει ότι η μετατροπή της Ελλάδος σε χώρα παραγωγό και εξαγωγέα υδρογονανθράκων θα της προσδώσει μια ξεχωριστή γεωπολιτική αξία που σήμερα δεν διαθέτει. Παράλληλα, το Υπουργείο Περιβάλλοντος θα μπορέσει να επικεντρωθεί στην κυρία αποστολή του, η οποία γίνεται κάθε μέρα ολοένα και πιο σημαντική.

Αυτές είναι οι πραγματικές μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις που έχει ανάγκη η χώρα και απομένει να φανεί πως αυτές θα εξασφαλίσουν τις απαραίτητες πολιτικές και λαϊκές συναινέσεις για να προχωρήσουν.